31/10/2023

Τα σύνορα του Ελληνισμού

/ Γνώμες

Όταν λέμε τα σύνορα του Ελληνισμού, δεν εννοούμε σύνορα του Ελληνικού κράτους, διότι για ποιο Ελληνικό κράτος πρόκειται; γι' αυτό που έφθανε μέχρι τον Αχελώο ποταμό, γι' αυτό που περιείχε και την Λάρισα, γι' αυτό που περιείχε και την Ήπειρο, Μακεδονία και Θράκη ή αυτό που περιείχε και την Σμύρνη; Ο Ελληνισμός όμως δεν έχει τέτοια σύνορα, είναι πολύ μεγαλύτερα.

- Γράφει ο Μιχάλης Κουτσός, Φιλόλογος – Συγγραφέας

Μήπως τα σύνορα του Ελληνισμού ταυτίζονται με τα σύνορα της πατρίδας; Όχι, γιατί τα σύνορα του Ελληνισμού πάνε ακόμα πιο πέρα. Υπόψη ότι ούτε η πατρίδα περιορίζεται στα στενά όρια του κράτους, αλλά επεκτείνεται και εκεί που έζησαν οι πρόγονοί μας, δημιούργησαν και άφησαν έργα πολιτισμού, άφησαν «τα κοκκαλάκια» τους εκεί και θάφτηκαν. Τα σύνορα του Ελληνισμού είναι πέρα από τα σύνορα της πατρίδας μας. Ο Ελληνισμός επεκτείνεται σε όλο τον κόσμο, εκεί όπου υπάρχει ελληνικό στοιχείο, το οποίο πραγματικά είναι διάσπαρτο παντού.

Το θέμα είναι απεριόριστο, αν μάλιστα το επεκτείνουμε από καταβολής κόσμου, όπως είναι απεριόριστα και τα σύνορα του Ελληνισμού. Τα σύνορα του Ελληνικού

κράτους μπορεί να αυξάνονται ή να μειώνονται ανάλογα με τις ιστορικές συνθήκες, αλλά ο Ελληνισμός ανθεί σε όλες τις γωνιές του κόσμου. Και όπως τον 8ο αιώνα π.Χ. με την εξάπλωση των αποικιών στον Πόντο, σε όλη την Μεσόγειο και στην Ιταλία και Σικελία και δημιουργήθηκε η Μεγάλη Ελλάς, έτσι και τα νεότερα χρόνια Έλληνες μετανάστες έχουν κατακλύσει όλες τις γωνιές της γης και όπου πάνε μεγαλουργούν.

Πού οφείλεται αυτό το ιστορικό γεγονός τη στιγμή που άλλοι αρχαίοι λαοί, όπως οι Χαλδαίοι, οι Βαβυλώνιοι, οι Ασσύριοι κλπ, έχουν εξαφανιστεί από τον χάρτη της γης; Πιθανές απαντήσεις θα ήταν ότι οφείλεται στο ελληνικό δαιμόνιο, στην περιπέτεια για περιπλανήσεις σε άγνωστα μέρη, όπως ο Οδυσσέας του Ομήρου, στο φιλοπερίεργο και προοδευτικό μυαλό των Ελλήνων κλπ. Όλα αυτά έχουν μεγάλη δόση αλήθειας και ίσως να μην οφείλεται μόνο σε ένα από αυτούς τους παράγοντες αλλά συνολικά σε όλους αυτούς. Και όσο στενοκεφαλιά είναι να νομίσει κανείς ότι οι Έλληνες πρέπει να κατακτήσουν όλο τον κόσμο, άλλη τόση στενοκεφαλιά είναι να περικλείσουμε τον Ελληνισμό στα στενά όρια της εκάστοτε κρατικής οντότητας. Δυστυχώς οι ξένες Δυνάμεις όχι μόνο δεν θέλουν να είναι μεγάλο το ελληνικό κράτος, αλλά κάνουν τα πάντα να μένει ένα μικρό και ανίσχυρο. Όμως οι δραστηριότητες των Ελλήνων δεν περιορίζονται σε στενά τοπικά σύνορα αλλά επεκτείνονται σε όλες τις γωνιές του κόσμου. Είναι χρήσιμο λοιπόν αυτό να το διερευνήσουμε, για να μην έχουμε περιδεή συνείδηση και να πιστεύουμε ότι η «ψωροκώσταινα» είναι η μοίρα μας.

Αν ρίξουμε μια ματιά στην μακραίωνη ιστορία του Ελληνισμού, θα διαπιστώσουμε ότι υπήρξαν πολλές εποχές, όπου ο Ελληνισμός μεγαλούργησε. Και δεν αναφέρουμε μόνο στον Ελληνισμό του Μεγάλου Αλεξάνδρου ή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, αλλά ακόμη και στα μυθικά χρόνια με τα Αργοναυτικά, τα Τρωικά κλπ. Υπήρξαν περίοδοι ακμής όπως και περίοδοι παρακμής, αλλά πάντα σηκώναμε κεφάλι και ξαναγεννιόμασταν. Είχε πολύ δίκιο ο Μακρυγιάννης, όταν έλεγε «οι ξένοι όλοι θέλουν να μας φάνε, όμως πάντα μένει μαγιά και ξαναγεννιόμαστε» αλλά κι εμείς οι νεότεροι όταν τραγουδάμε και λέμε:

«η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει, δεν την σκιάζει φοβέρα καμιά

μόνο λίγο καιρό ξαποσταίνει και ξανά προς την δόξα τραβά».

Για να αντιληφθούμε το εύρος και πλάτος του Ελληνισμού, δεν έχουμε παρά να ρίξουμε μια ματιά στην αρχαία μυθολογία και τον αρχαίο πολιτισμό που υπάρχει σε όλες τις γωνιές της γης και σε όλους τους πολιτισμούς. Οι ταξιδιωτικές δραστηριότητες των Ελλήνων πέρασαν στον θρύλο και στη συνέχεια στον μύθο π.χ. της Αργοναυτικής εκστρατείας, των περιπλανήσεων του Ηρακλή σε πολλούς

τόπους και χώρες κλπ. Η παρουσία των Ελλήνων στα πολύ παλιά χρόνια μαρτυρείται όχι μόνο από τα αρχαιολογικά ευρήματα σε όλες τις εσχατιές της γης αλλά και από τα πολιτιστικά στοιχεία που συναντούμε σε πολλούς πολιτισμούς. Αν πάλι αρκεστούμε στις γειτονικές μας χώρες της Ευρώπης και της Μεσογείου, τότε θα δούμε τεράστια επίδραση του ελληνικού πολιτισμού στον πολιτισμό της Ευρώπης. Και πρώτα πρώτα το όνομα της Ευρώπης είναι ελληνικό αλλά και όλη η κουλτούρα τους. Για παράδειγμα το κτίριο του Λευκού οίκου, του υπουργείου των εξωτερικών της Γερμανίας αλλά και το Καπιτώλιο έχουν την βαθιά επίδραση της ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Οι Έλληνες έχουν διαπρέψει σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως φιλοσοφία και επιστήμη. Φιλοσοφικά αναστήματα, όπως του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, αποτελούν αντικείμενο διαχρονικής μελέτης των επιστημόνων. Αλλά και της επιστήμης τα θεμέλια πρώτοι οι Έλληνες τα έβαλαν, όπως ο Αριστοτέλης που έβαλε τα θεμέλια όλων σχεδόν των επιστημών, οι οποίες αποτέλεσαν τα εργαλεία της παγκόσμιας ανάπτυξης του κόσμου. Οι επιστημονικές γνώσεις που κατάκτησαν οι Έλληνες δεν ήταν για μια κλίκα ανθρώπων, για ένα έθνος αλλά για όλη την ανθρωπότητα. Δεν είχαν χρησιμοθηρικό χαρακτήρα, όπως των επιστημόνων των Αρχαίων Αιγυπτίων ή των Βαβυλωνίων και Ασσυρίων κλπ. αλλά είχαν οικουμενικό χαρακτήρα, κτήμα όλων των ανθρώπων και όλων των αιώνων. Όταν ο Αρχιμήδης προσπαθούσε να λύσει ένα γεωμετρικό πρόβλημα με τον κύκλο, δεν πήρε είδηση για το ότι η Πατρίδα του, Οι Συρακούσες κατακτήθηκε από τους Καρχηδονίους και το μόνο που είχε να πει στους Καρχηδόνιους στρατιώτες που πήγαν να τον συλλάβουν ήταν «μη μου τους κύκλους τάραττε». Αυτά τα μαθηματικά του Αρχιμήδη, του Ευκλείδη, του Πυθαγόρα κληροδότησαν στην ανθρωπότητα οι Έλληνες. Και τότε πώς να ορίσουμε τα απεριόριστα όρια του Ελληνισμού; Η προσφορά των Ελλήνων στην ανθρώπινη διανόηση και στον παγκόσμιο πολιτισμό είναι ανεκτίμητη και ανεξάντλητη.

Και δεν είναι μόνο οι επιστημονικές και φιλοσοφικές γνώσεις που κληροδότησαν οι Έλληνες στην ανθρωπότητα αλλά είναι και ο τρόπος σκέψης τους, που τροφοδότησε και τροφοδοτεί κάθε νοήμονα άνθρωπο, για να κατορθώσει μεγάλα επιτεύγματα. Για παράδειγμα ο Πλάτωνας δεν μας πρόσφερε μόνο μια οπτική αντίληψη των πραγμάτων, ορίζοντας τις έννοιες και καθορίζοντας τα πράγματα αλλά και την επιθυμία της έρευνας που δεν πρέπει να τελειώνει ποτέ. Στους Πλατωνικούς διαλόγους ποτέ δεν τελειώνει η διαπραγμάτευση του θέματος της συζήτησης, αλλά ανοίγονται προοπτικές και πλευρές, οι οποίες πρέπει να ερευνηθούν περαιτέρω.

Τα επιτεύγματα των Αρχαίων Ελλήνων

Τον πνευματικό πολιτισμό των Αρχαίων Ελλήνων τον γνωρίζουμε αρκετά καλά, όμως αγνοούμε τον τεχνικό πολιτισμό και νομίζουμε ότι μόνο η νεότερη Ευρώπη τον ανέπτυξε σε μεγάλο βαθμό. Όμως τις βάσεις αυτού του τεχνικού πολιτισμού τις έβαλαν και πάλι οι Έλληνες. Ας αναφερθούμε λοιπόν και σε αυτόν.

Τα απίστευτα τεχνολογικά επιτεύγματα των προγόνων μας φαίνεται να έχουν λησμονηθεί μπροστά στον σύγχρονο τεχνικό πολιτισμό. Οι αρχαίοι μας όμως πρόγονοι έκαναν τεράστια πρόοδο και στον τομέα της τεχνολογίας, αφήνοντας παγκόσμια κληρονομιά ένα πρωτάκουστο τεχνολογικό θαύμα που όμοιό του δεν υπήρχε στον τότε γνωστό κόσμο. Περισσότερες από 300 εφευρέσεις των Ελλήνων είναι σήμερα γνωστές και όλες τους σε κάνουν να τις θαυμάζεις.

Διάφορες τεχνολογίες είχαν φτάσει στον ελληνικό χώρο από τη Μέση Ανατολή πριν από τον 6ο π.Χ. αιώνα, αλλά οι Έλληνες παρήγαγαν την καινοτομία της Επιστήμης, η οποία συνδυάστηκε με την τεχνολογία. Έτσι η τεχνολογία έγινε παραγωγικότερη και άρχισε η τεχνολογική πρόοδος. Οι αρχαίοι Έλληνες ήταν στραμμένοι προς την Τεχνολογία από πολύ νωρίς, όπως έχει αποτυπωθεί και στην ελληνική μυθολογία. Χαρακτηριστικός είναι ο μύθος του Προμηθέα στον Πρωταγόρα του Πλάτωνα.

Ανάμεσα στις διάφορες περιοχές όπου σημειώθηκαν σημαντικές τεχνολογικές εξελίξεις, περίοπτη θέση κατέχει η Αλεξάνδρεια ως προς την πληθώρα και το είδος των καινοτομιών και των λογίων της όπως ο Κτησίβιος, Φίλων ο Βυζάντιος, και ο Ήρωνας, κατά την περίοδο του 3ου αιώνα π.Χ. έως τον 1ο αιώνα μ.Χ., όταν εφευρέθηκαν πρωτότυπα μηχανών όπως ο αστρολάβος, αιολόπιλο (ατμοκίνητη μηχανή), αυτόματος πωλητής, ξυπνητήρι, και αυτόματες πόρτες. Άλλη περιοχή με σημαντικές ανακαλύψεις και εφευρέσεις ήταν οι πόλεις της Μεγάλης Ελλάδας, ιδιαίτερα η πόλη των Συρακουσών κατά την περίοδο του Αρχιμήδη.

Ήταν όμως και οι ίδιοι οι επιστήμονες που έβρισκαν πρακτικές εφαρμογές στις θεωρίες τους, δημιουργώντας έναν εκρηκτικό τεχνολογικό κόσμο που παλλόταν από εφευρέσεις, αυτόματα και υπολογιστές, λες και ξεπήδησε από σελίδες επιστημονικής φαντασίας. Πλάτωνας (ξυπνητήρι), Αριστοτέλης (ρολόι-ξυπνητήρι), Πυθαγόρας (κούπα), Αρχιμήδης (υδραυλικό ωρολόγιο), Αρχύτας (πτητική συσκευή) μπόλιασαν την τεχνολογία με θαυμαστά έργα, δίνοντας την ιδανική πάσα στους αλεξανδρινούς μηχανικούς να γεμίσουν τον κόσμο με καταπληκτικά «μαγικά» αυτόματα τεχνουργήματα. Ας αναφέρουμε μερικά:

1.Το Ευπαλίνειο Όρυγμα

Τον 6ο αιώνα π.Χ. ο Πολυκράτης, τύραννος της Σάμου, μερίμνησε για την υδροδότηση της πρωτεύουσας του νησιού καλώντας τον αρχιτέκτονα Ευπαλίνο από τα Μέγαρα για να επιβλέψει τη δημιουργία ενός υπόγειου υδραγωγείου. Αυτή ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία που μια τέτοια διαδικασία βασίστηκε στη γεωμετρία, χρησιμοποιώντας μάλιστα μια σειρά από αρχές που κωδικοποιήθηκαν μερικούς αιώνες αργότερα από τον διάσημο μαθηματικό Ευκλείδη.

2.Το ατμοτηλεβόλο

Το Ατμοτηλεβόλο που ήταν μία επινόηση του Αρχιμήδη ήταν το πρώτο όπλο παγκοσμίως το οποίο λειτουργούσε με πίεση ατμού. Αποτελούνταν από έναν μεγάλο μεταλλικό σωλήνα -καλυμμένο στο ένα άκρο- και τοποθετούνταν σε έναν κλίβανο. Μόλις ο σωλήνας έφθανε σε ορισμένη θερμοκρασία, φορτωνόταν με μια μικρή ποσότητα του νερού που μετατρεπόταν ταχύτατα σε ατμό και έτσι είχε την ικανότητα να ρίξει ένα βλήμα σε πολύ μεγάλη απόσταση.

3.Το ρομπότ του Φίλωνα

Ο Φίλωνας ο Βυζαντινός ήταν αυτός που έθεσε το σημείο εκκίνησης για την επιστήμη της ρομποτικής με τη δημιουργία της αυτόματης υπηρέτριάς του. Μπορούσε να βάλει κρασί από μία κανάτα σε ένα ποτήρι και στη συνέχεια να το αναμιγνύει με νερό, όπως συνήθιζαν να κάνουν οι Αρχαίοι Έλληνες. Δύο αεροστεγή δοχεία βρίσκονταν μέσα στον μηχανισμό και καθένα από αυτά διαπερνούσε ένας σωλήνας αέρα που προμήθευε τα υγρά. Η πίεση του εισερχόμενου αέρα ρυθμιζόταν από έναν έξυπνο μηχανισμό που ανάγκαζε την έκχυση μέσα από ένα άλλο σύνολο σωλήνων που τοποθετούνταν στο κάτω μέρος των δοχείων.

4. Η Ύδραυλις

Ο Κτησίβιος ο Αλεξανδρεύς αγαπούσε τη μουσική και χρησιμοποίησε τις αρχές που είχε ανακαλύψει σε συνδυασμό με μια σειρά από παραλλαγές άλλων εφευρέσεών του προκειμένου να κατασκευάσει ένα πρωτοποριακό μουσικό όργανο που το ονόμασε «ύδραυλις». Στην πραγματικότητα, η ύδραυλις ήταν ένα πνευστό όργανο που μετέτρεπε τη δυναμική ενέργεια του νερού σε πίεση αέρα, η οποία παραγόταν και μετακινούνταν κατά μήκος μιας σειράς μοχλών.

5. Η αιολόσφαιρα ή ατμοστρόβιλος

Η αιολόσφαιρα ή αλλιώς ατμοστρόβιλος ήταν εφεύρεση του Ήρωνα από την Αλεξάνδρεια, μελετητή και θαυμαστή του Κτησίβιου. Πρόκειται επί της ουσίας για την πρώτη ατμομηχανή της ιστορίας. Το νερό θερμαινόταν σε ένα δοχείο και ο ατμός οδηγούνταν προς τα πάνω μέσα από ένα ζεύγος σωλήνων που τοποθετούνταν σε κάθε πλευρά χρησιμεύοντας ως άξονες για την κοίλη σφαίρα, η οποία ήταν διατεταγμένη έτσι ώστε να περιστρέφεται γύρω από τον άξονά της.

6. Ο μηχανισμός των Αντικυθήρων

Ο πρώτος υπολογιστής της αρχαιότητας αποτελούνταν από περισσότερα από 30 γρανάζια σε διάφορα μεγέθη, τα οποία λειτουργούσαν εκ περιτροπής τις 10 διαφορετικές ράβδους. Τα εργαλεία αυτά χρησιμοποιούνται για την εκτέλεση διαφόρων υπολογισμών, ανάλογα με τις περιόδους περιστροφής τους. Έτσι οι αρχαίοι αστρονόμοι ήταν σε θέση να παρακολουθούν τη θέση της Σελήνης και να προβλέπουν τις ηλιακές και σεληνιακές εκλείψεις, καθώς και να υπολογίζουν τις ημερομηνίες.

7. Η Αιολόσφαιρα του Ήρωνα

Ο Ήρωνας στα «Πνευματικά μας λέει πως πάνω από τον λέβητα υπήρχαν δύο σωλήνες και γύρω από τα καμπυλωμένα άκρα τους εδραζόταν μια σφαίρα με δύο ακροφύσια. Όταν θερμαινόταν το νερό του λέβητα, ατμοποιούνταν και -περνώντας από τους δύο κατακόρυφους σωλήνες- εισερχόταν στη σφαίρα και εξερχόταν με ορμή από τα δύο ακροφύσια, εξαναγκάζοντάς τη σφαίρα σε (αντίθετης διεύθυνσης) συνεχή περιστροφή. Πρόκειται για τον πρόδρομο της ατμομηχανής.

8.Το υδραυλικό ρολόγι του Αρχιμήδη

Το πρώτο ποτέ υδραυλικό ρολόι με χτύπους ήταν πνευματικό παιδί του μεγαλύτερου μαθηματικού του ελληνικού κόσμου. Ήταν ένα πολύπλοκο υδραυλικό ωρολόγιο με πολλά αυτόματα κινούμενα πάρεργα, τα οποία έκαναν τους δυο κίονες της πρόσοψης, μέσω αντίστοιχων κινούμενων δακτυλίων (και δύο αγαλματιδίων), να υποδεικνύουν τις ώρες που διανύονταν και τις ώρες που απέμεναν, αντίστοιχα. Κάθε ώρα, οι κόρες των οφθαλμών ενός ανθρώπινου προσωπείου άλλαζαν χρώμα και ένα σφαιρίδιο έπεφτε με κρότο σε ένα δοχείο από το (αυτόματα) ανοιγόμενο ράμφος ενός κόρακα! Το νερό χυνόταν ταυτοχρόνως μέσα σε ογκομετρικό δοχείο και σε χρονικό διάστημα μίας ώρας ανατρεπόταν αυτόματα, οπότε δύο φίδια κινούνταν συρίζοντας προς τα πουλιά των δένδρων που σφύριζαν τρομαγμένα. Αυτός κι αν ήταν εντυπωσιακός τρόπος να μαθαίνεις την ώρα!

9. Το φορητό ρολόγι του Παρμενίωνα

Ένα φορητό δακτυλιοειδές ηλιακό ωρολόγιο έκλεβε όλη τη δόξα στην ελληνική αρχαιότητα. Η λειτουργία του βασιζόταν σε τρεις αρθρωτούς δακτυλίους: ο εξωτερικός ήταν προσανατολισμένος στη διεύθυνση ανατολής-δύσης, ο μεσαίος αποτελούνταν από δύο ημιδακτυλίους που όριζαν τους μήνες για τέσσερα διαφορετικά γεωγραφικά πλάτη (πόλεις δηλαδή) και ο εσωτερικός δακτύλιος διαιρούνταν σε 12 ίσα τμήματα, που όριζαν τις 12 ώρες.

10. Το ατμοτηλεβόλο του Αρχιμήδη

Το ατμοτηλεβόλο λειτουργούσε με ατμό και αποτελούνταν από έναν μεταλλικό κυλινδρικό λέβητα που έφερε πάνω του (συνδεμένο με στρόφιγγα) ένα κλειστό δοχείο με νερό. Ο λέβητας είχε στο ανοιχτό του άκρο μια ενσωματωμένη ξύλινη κάννη, στην οποία τοποθετούνταν η προς εκτόξευση λίθινη σφαίρα. Όταν ο λέβητας αποκτούσε με φωτιά την κατάλληλη θερμοκρασία, ο στρατιώτης άνοιγε τη στρόφιγγα, το νερό έπεφτε στον λέβητα, εξατμιζόταν ταχύτατα, η ξύλινη δοκός έσπαζε και η σφαίρα εκτοξευόταν. Το βεληνεκές της σφαίρας ρυθμιζόταν από την κλίση του όπλου και την επιλεγμένη αντοχή της ξύλινης δοκού. Το φοβερό και τρομερό ατμοτηλεβόλο του Αρχιμήδη επανασχεδίασε αιώνες αργότερα ο Λεονάρντο Ντα Βίντσι.

Τα επιτεύγματα αυτά των Αρχαίων Ελλήνων έγιναν γνωστά σε όλο τον κόσμο, οι Ευρωπαίοι διδάχτηκαν από αυτά και τα ανάπτυξαν ακόμη περισσότερο. Δεν πρέπει συνεπώς να αισθανόμαστε μειονεκτικά, διότι εμείς είχαμε πολλές εθνικές τραγωδίες π.χ. την Τουρκοκρατία, και αντέξαμε και αντιτάξαμε τις άμυνές μας, με

αποτέλεσμα να υπάρχουμε και να μεγαλουργούμε. Δεν υπάρχει γωνιά της γης που να μην υπάρχουν Έλληνες, οι οποίοι προόδευσαν σε όλους τους τομείς, τον οικονομικό, επιστημονικό, τον επιχειρηματικό και τέλος στο ναυτιλιακό, όπου συνεχίζουμε να είμαστε πρώτοι στον εμπορικό στόλο. Δεν είναι τυχαίο αυτό που είπε ο Αιγύπτιος σοφός ιερέας στον Μ. Αλέξανδρο: «Εσείς οι Έλληνες είστε και θα παραμείνετε η αιώνια νεότητα του κόσμου». Αλλά και ο Απόστολος Παύλος, όταν παρουσιάστηκαν Έλληνες μπροστά του, πριν μεταβεί στην Μακεδονία, είπε ξεκάθαρα: «Ελήλυθεν η ώρα, ίνα δοξαστεί ο Υιός του ανθρώπου». Την Ελλάδα δεν την δόξασε μόνο ο Μ. Αλέξανδρος, ο εκπολιτιστής των βαρβάρων, αλλά και ο Απόστολος Παύλος, ο διαφωτιστής των Ελλήνων και γενικότερα όλων των ανθρώπων. Ο Χριστιανισμός στην εκδοχή της Ορθοδοξίας έγινε ο θεμέλιος λίθος στην οικοδόμηση της οικουμενικότητας του Χριστιανικού πολιτισμού.

Η ανανέωση και η αναγέννηση είναι μέσα στο αίμα των Ελλήνων, πράγμα που το αποδεικνύει η πολύχρονη ιστορία του Ελληνισμού. Επομένως χρονολογικά και χωροταξικά δεν μπορούν να χαραχθούν τα σύνορα του Ελληνισμού.

Πηγή: pemptousia.gr